

**ТАВРІЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
В.І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**Навчально-науковий гуманітарний інститут
Кафедра психології, філософії та суспільних наук**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор навчально-наукового
гуманітарного інституту

Сергій ГУБАРЄВ

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПСИХОЛОГІЯ ТВОРЧОСТІ У ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ**

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

(шифр та найменування галузі знань)

спеціальність 053 Психологія

(шифр та найменування спеціальності)

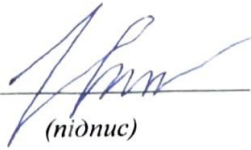
освітньо-професійна програма Психологія

(назва однієї або декількох)

форма(и) навчання денна та заочна

КИЇВ 2024

РОЗРОБНИК силябусу (доктор психологічних наук, професор кафедри психології, філософії та суспільних наук)

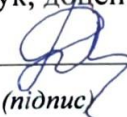

Ірина БІЛА
(підпис)

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри психології, філософії та суспільних наук

Протокол № 19 від 13.06.2024

Завідувач кафедри
Лариса ТАРАСЮК
(підпис)

Гарант освітньо-професійної програми 053 Психологія
(кандидат психологічних наук, доцент)

Олена ДУБЧАК
(підпис)

Рецензії/відгуки (зазначити від кого, за наявності)

1. Загальна інформація про навчальну дисципліну	
1. Назва навчальної дисципліни, код в ОПП	Психологія творчості в екстремальних умовах, ОК 2.13 в ОПП
2. Статус навчальної дисципліни	Обов'язкова дисципліна циклу професійної підготовки
3. Рік навчання, семестр у якому викладається дисципліна	3-й рік навчання, 6 семестр
4. Обсяг навчальної дисципліни (кількість кредитів, загальна кількість годин (аудиторних за видами занять, самостійної роботи здобувача вищої освіти)	3 кредитів ЄКТС (90 год), з них: 30 год аудиторного навантаження (10 год лекцій та 20 год практичних занять) та 60 год самостійної роботи.
5. Вид підсумкового (семестрового) контролю	залік
6. Інформація про консультації	За запитом здобувача вищої освіти в онлайн форматі
7. Мова викладання	українська
8. Прізвище, ім'я, по батькові викладача (науковий ступінь, вчене звання, посада)	Біла Ірина Миколаївна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології, філософії та суспільних наук
9. Контактна інформація викладача	Bila.iryana@tnu.edu.ua
2. Опис навчальної дисципліни	
Анотація дисципліни	Вивчення даного предмету передбачає знайомство з дефініціями, теоріями, характеристиками та критеріями творчості, творчої діяльності, а також вправлення у діагностиці та розвитку креативності творчої особистості на практиці.
Мета, завдання та цілі вивчення дисципліни	Курс має на меті розвиток креативності, як здібності бачити та знаходити творчі рішення проблем, інновації у різноманітних проблемних, життєвих ситуаціях. Завдання: переконати студентів у актуальності та необхідності творчого мислення та креативності у побуті та професійній діяльності; сформувати уявлення про сутність та специфіку творчої діяльності, умови розвитку

	<p>творчого мислення, бар'єри творчої діяльності на всіх етапах розвитку особистості; розкрити специфіку та характерні особливості креативності на всіх етапах розвитку: від дошкільного віку до зрілого; проаналізувати методики вивчення творчості, креативності на всіх етапах онтогенезу та експериментально перевірити їх на практиці; ознайомити зі стратегіями, методами індивідуального та групового розвитку креативності; дослідити ефективність засобів стимулювання креативності; оволодіти навичками творчого мислення; вчити здійснювати аналіз актуальних проблем та задач шляхом пошуку творчих рішень; застосовувати знання у практичних ситуаціях, розробляти проекти та матеріали психологічного змісту; розвивати вміння аналізувати індивідуальні особливості творчої діяльності; робити психологічний прогноз щодо розвитку творчості особистості, груп; рефлексувати та оцінювати межі власної фахової компетентності, креативних здібностей, підвищувати професійну кваліфікацію.</p>
Пререквізити	Загальна психологія, Вікова психологія, Соціальна психологія, Педагогічна психологія
Постреквізити	Основи психотерапії та психокорекції, Основи клінічної та патопсихології, Психологічне консультування, Кваліфікаційна робота бакалавра
Формат проведення дисципліни	<p>Під час навчання використовуються наступні форми та методи: презентації, ділові ігри, вправи, бесіди і дискусії, кейс-технології, індивідуальні науково-дослідні завдання, рольовий тренінг, розв'язання психологічних задач.</p> <p>Віртуальне навчальне середовище, яке використовуватиметься у разі роботи в дистанційному режимі - Google Classroom.</p>

	<p>У дистанційному режимі практичні заняття будуть проведені за допомогою програм електронної комунікації Google Meet.</p> <p>Поточна комунікація з викладачем здійснюється через Classroom та корпоративну пошту.</p>
--	--

1. Перелік компетентностей, яких набувають здобувачі вищої освіти при вивченні навчальної дисципліни.

Інтегральна компетентність (ІК): здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні та спеціальні компетентності, що формуються у процесі вивчення дисципліни:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 8. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

СК 3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК 8. Здатність організувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову в т. ч. особам, які отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).

СК 11. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК 13. Уміння адаптуватися до нових ситуацій та здатність до професійної мобільності.

2. Програмні результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми.

ПР 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР 9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

ПР 15. Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

3. Тематика та зміст навчальної дисципліни.

Номер та назва розділу, теми, перелік основних питань	Вид навчального заняття	Форми і методи контролю знань	Кількість годин
<p>Тема 1. Дефініції творчості, креативності.</p> <p>Творчість – як процес створення нового; креативність – як здібність до творчого мислення, передумова творчості; творчий потенціал як внутрішня передумова творчої діяльності; здібності – як властивості особистості, що забезпечують результат діяльності; обдарованість – високий рівень здібностей; геніальність – найвищий ступінь прояву творчих сил людини.</p>	Лекція	Поточний;	1
<p>Тема 2. Теорії творчості, креативності.</p> <p>Визначення творчості як процесу діяльності. Історія психології творчості, креативності. Дослідження кінця XIX початку XX століття (Т. Рібо, П. К. Енгельмейера, С.О. Грузенберга); початку XX століття (потєбністів, харківської школи). Природа творчості з позицій рефлексології; роботи С.Л.Рубінштейна, Я.О.Пономарьова. Дослідження винахідницької діяльності (Г.С.Альтшуллера, С.М.Василейського, Т.В.Кудрявцева, Є.О.Мілеряна та ін.). Роботи В.А.Роменця, В.В.Клименка, Д.Б.Богоявленської, А.В.Брушлінського, О.К.Тихомирова, В.О.Моляко. Дослідження творчості, креативності зарубіжними психологами (Дж.Гілфорд, А.Маслоу, Дж.Рензулі, Е.П.Торренс та ін. Теорії творчості: психоаналітична (З.Фрейд, К.Юнг); гештальтпсихологічна (В.Келлер, М.Вейтгеймер); когнітивна теорія творчості (Дж. Келли); гуманістична теорія творчості (К.Роджерс, А.Маслоу, Р.Мей, Д.Морено); асоціативна теорія творчості (С.Меднік).</p> <p>Тема 3. Процесуальні та особистісні характеристики творчої діяльності.</p> <p>Дослідження творчості як процес зближення двох підходів: особистісного (дослідження суб'єкта, його потреб, мотивів, знань, умінь, навичок, емоцій тощо та процесуального – фаз, станів, стадій результатів). Дослідження Д.Б.Богоявленської про саморозвиток</p>	Практичне заняття	Опрацювання практичних завдань	2
	Лекція	Поточний;	1
	Практичне заняття	Опрацювання кейсів, виконання практичних завдань,	2
	Лекція	Поточний;	2

<p>діяльності. Роботи Дружиніна В.М., фази розвитку творчості. Синтетична структура творчої обдарованості О.М.Матюшкіна. Психологічні компоненти структури творчої особистості (В.О.Моляко). Роль інтуїції у творчому процесі.</p>	<p>Практичне заняття</p>	<p>проведення діагностування, складання протоколів досліджень.</p>	<p>2</p>
<p>Тема 4. Вікові та індивідуальні особливості творчої діяльності, креативності.</p>			
<p>Сутність дитячої творчості. Дошкільний вік – сенситивний період творчої діяльності. Творчість, дослідництво – супутники дитячого розвитку. Дитяча творчість як створення суб’єктивно нового продукту. Етапи дитячої творчості. Характерні особливості творчої діяльності дітей. Творчість у шкільні роки. Прояви творчості у шкільні роки. Бар’єри творчої діяльності. Умови розвитку творчості школярів. Професійна творчість. Види та характеристики професійної творчості. Наукова творчість, її характеристики. Літературна, педагогічна, технічна та інші види творчості. Творчість у зрілі роки Творчість і геронтологія. Креативність і зрілість.</p>	<p>Лекція</p>	<p>Поточний;</p>	<p>1</p>
<p>Тема 5. Умови розвитку креативності, творчості.</p>			
<p>Креативність передумови розвитку та соціальне середовище. Фактори, що сприяють та утруднюють прояв творчих дій.</p>	<p>Лекція</p>	<p>Поточний;</p>	<p>1</p>
<p>Тема 6. Вивчення творчої діяльності, креативності.</p>			
<p>Критерії діагностики креативності. Діагностика творчої діяльності на різних етапах розвитку особистості. Вивчення вербальної та невербальної креативності. Діагностичні методи (спостереження, вивчення результатів творчої діяльності, бесіди, анкетування, проєктивні методики тощо). Вивчення креативності у дошкільному, шкільному віці, у юнацькому та зрілому віці. Діагностичні методики Д.Б.Богоявленської, Роршарха, Є. Торренса, О. Тунік, С. Медніка та інш.). Проєктивні методики. Інтерпретація результатів діагностики креативності.</p>	<p>Практичне заняття</p>	<p>Опрацювання кейсів, виконання практичних завдань,</p>	<p>2</p>
<p>Тема 7. Методи активної стимуляції креативності.</p>			
<p>Мозковий штурм – метод висування творчих ідей у процесі розв’язування наукової чи технічної проблеми. Синектика</p>	<p>Лекція</p>	<p>Поточний;</p>	<p>1</p>

<p>– як вдосконалений варіант методу мозкового штурму (Дж. Гордон). Процедура проведення синектики. Метод фокальних об'єктів (МФО). Метод морфологічного аналізу, його схема. Метод контрольних запитань. Алгоритм вирішення винахідницьких задач (АВВЗ) (Г.С.Альтшуллер) – комплексна покрокова програма для пошуку та вирішення протиріч. Творчі задачі як метод розвитку творчого мислення. КАРУС (система творчого тренінгу В.О.Моляко). Метафоричні карти, як метод розвитку невербальної творчості. ДеТКа – дитяча творча конструкторологія (І.М.Біла). Інші методи та вправи розвитку креативності (метод активізації творчого мислення Е.Боно та інші).</p> <p>Тема 8. Творча задача, як прояв креативності. Прийоми та умови розв'язування творчих задач.</p> <p>Приклади творчої діяльності видатних особистостей у різних сферах життєдіяльності. Видатні винаходи, креативні ідеї. Генеза розвитку креативності, геніальності видатних людей.</p> <p>Тема 9. Програма розвитку креативності. Тренінг креативності. Правила організації та методика проведення творчого тренінгу. Методи та прийоми розвитку креативності.</p>	Практичне заняття	Проведення діагностування, складання протоколів досліджень.	2
	Лекція	Поточний	2
	Практичне заняття	Опрацювання кейсів, виконання практичних завдань, проведення діагностування	2
	Практичне заняття	Опрацювання кейсів, виконання практичних завдань, проведення діагностування	2

4. Організація самостійної роботи студентів

Завдання з навчальної дисципліни «Психологія творчості в екстремальних умовах» розробляються викладачем і передбачають тематичний перелік теоретичних та практичних завдань до кожного заняття, перевірку мультимедійних презентацій матеріалу доповідей, участь у обговоренні, дискусії у розв'язанні творчих задач та проектуванні.

№ з/п	Зміст завдання	Форма звітності
1.	Конспектування першоджерел	Письмовий звіт
2.	Аналіз теорій креативності	Презентація

3.	Діагностика креативності	Письмовий звіт
4.	Робота по підготовці програм розвитку креативності	Письмовий звіт
5.	Аналіз прикладів креативної творчості	Презентація

Матеріали для самоконтролю та самостійної підготовки.

Самостійна робота студентів передбачає оволодіння навчальним матеріалом передбаченим тематичним планом дисципліни, самостійне засвоєння, опрацювання тем навчальної дисципліни у час, вільний від обов'язкових навчальних занять, а також передбачає підготовку до усіх видів контролю. Навчальний матеріал дисципліни передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентами у процесі самостійної роботи вноситься в перелік питань підсумкового контролю який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

Тематика доповідей, рефератів для виступів студентів:

1. Психологічні компоненти структури творчої особистості.
2. Етимологія творчих здібностей.
10. Компонентний склад творчих здібностей.
11. Творчий потенціал, його структура.
12. Складові в системі творчого потенціалу.
13. Джерела творчості.
14. Особливості творчої діяльності дитячому віці.
15. Креативність як передумова творчості.
16. Прояви творчого розвитку дітей.
17. Показники та критерії творчості.
18. Етапи формування творчості.
19. Творчість, її особливості на шкільній лаві.
20. Види творчої діяльності у шкільні роки.
21. Професійна творчість, її види.
22. Творчість у зрілому віці.
23. Творча активність, її рівні.
24. Методи вивчення творчості, креативності.
27. Умови розвитку творчої діяльності.
28. Бар'єри креативності.
28. Засоби стимулювання творчості.
29. Стратегії творчого пошуку.
30. Творча задача, її специфіка.

5. Технічне та програмне забезпечення (обладнання).

Кожному здобувачу потрібно доєднатися до навчального середовища Google Classroom, оскільки там розміщуються навчальні матеріали, проводиться тестування, ведеться журнал оцінювання навчальних досягнень, є можливість для листування з викладачем.

У режимі дистанційного навчання - вивчення курсу додатково передбачає приєднання кожного здобувача вищої освіти до програми Google Meet (для занять у режимі відеоконференцій). У цьому випадку здобувач має самостійно потурбуватися про якість доступу до інтернету. Для роботи в дистанційному форматі потрібні ноутбук / персональний комп'ютер / мобільний пристрій (телефон, планшет) з підключенням до Інтернет для:

- комунікації та дискусій,
- виконання домашніх завдань,
- виконання завдань самостійної роботи,
- проходження тестування (поточний, підсумковий контроль) тощо.

6. Політика дисципліни.

- Вивчення дисципліни передбачає роботу в колективі.
- Середовище в аудиторії є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики.
- Відвідування занять є обов'язковим компонентом оцінювання, за яке нараховуються бали. За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування тощо) навчання може відбуватись в дистанційному режимі за погодженням із викладачем дисципліни.
- Самостійна робота включає в себе теоретичне вивчення питань, що стосуються тем занять, їх поглиблена проробка за рекомендованою літературою, а також виконання завдань з метою закріплення теоретичного матеріалу.
- Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконані у встановлений термін.
- За використання телефонів і комп'ютерних засобів без дозволу викладача, порушення дисципліни здобувач отримує за заняття 0 балів і зобов'язаний відпрацювати таке заняття.
- Ліквідація заборгованості відбувається протягом 1 тижня після встановленого терміну. При цьому оцінка знижується на 10 %.
- Здобувачам вищої освіти після аудиторних занять надається право підвищувати свій рейтинг лише під підсумкового оцінювання за графіком екзаменаційної сесії.
- Під час роботи над завданнями не допустимо порушення академічної доброчесності: при використанні Інтернет-ресурсів та інших джерел інформації здобувач повинен вказати джерело, використане під час виконання завдання.
- Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час виконання завдань у просторі Інтернет та підготовки д/з.

7. Система оцінювання та вимоги.

Здобувач допускається до складання заліку з дисципліни, якщо ним повністю виконані всі види робіт, передбачені робочим навчальним планом та програмою навчальної дисципліни.

Залік - це форма підсумкового (семестрового) контролю, яка передбачає оцінювання засвоєння здобувачами навчального матеріалу на підставі

поточного контролю результатів виконання ним певних видів робіт (на практичних, семінарських і лабораторних, індивідуальних заняттях), так і результатів виконання самостійних завдань.

Засвоєння матеріалу оцінюється за 100-бальною шкалою, шкалою ЄКТС та національною шкалою.

Оцінювання результатів поточної роботи (завдань, що виконуються на практичних заняттях, результати самостійної роботи здобувачів) проводити за критеріями:

- 0% завдання не виконано;
- 40% - завдання виконано частково або невчасно, а відповідь містить суттєві помилки методичного характеру,
- 60% завдання виконано повністю, але невчасно, а відповідь містить суттєві помилки у розрахунках або в методиці;
- 80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте відповідь містить окремі несуттєві недоліки (розмірності, висновки, оформлення тощо);
- 100% завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Розподіл балів за видами діяльності:

Вид діяльності студента	Максимальна кількість балів за одиницю	кількість одиниць	максимальна кількість балів	Форма контролю
Робота на практичному занятті	4	10	40	Залік
Виконання завдань для самостійної роботи	10	6	60	
Разом			100	
Розрахунок балу за залік :40+60 = 100				

Значення оцінки

Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за стобальною шкалою	Оцінка за національною шкалою	Значення оцінки
A	90-100	«зараховано»	Відмінно-відмінний рівень знань (умінь) В межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	80-89		Дуже добре -рівень знань достатньо високий (умінь) В межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-79		Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74		Задовільно -посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності

E	60-68		Достатньо мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	30-59	«не зараховано»	Незадовільно - потрібно додатково працювати для отримання позитивної оцінки
F	1-29		Незадовільно - необхідна серйозна подальша робота вивченням курсу з повторним

8. Рекомендовані джерела інформації:

Основна література

1. Кріс Гріффітс і Меліна Кості Посібник із креативного мислення. Фабула, 2020. – 56с.
2. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник / Н.А.Карпенко. – Львів: ЛьвДУВС, 2016. – 156 с.
3. Клепиков О. І. Основи творчості особи: навчальний посібник / О. І. Клепиков, І. Т. Кучерявий. – К.: Вища школа, 1996. – 295 с.
4. Клименко В.В. Психологія творчості / В.В. Клименко. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
5. Кульчицька О. І. Бузок обдарованості в саду творчості / О.І.Кульчицька, В. О. Моляко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 316 с.
6. Рибалка В.В. Словник із психології та педагогіки обдарованості і таланту особистості: термінологічний словник / Рибалка В.В. – Київ, Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І Франка, 2016. – 424 с.
7. Роменець В. А. Психологія творчості: навч. посібник / В. А. Роменець. – [2-ге вид.]. – К.: Либідь, 2001. – 288 с.
8. Стратегії творчої діяльності: школа В. О. Моляко / за заг. ред. В. О. Моляко. – К.: Освіта України, 2008. – 702 с.
9. Яланська С. П. Психологія творчості: навчальний посібник / С.П. Яланська. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. – 180 с.

Додаткова література:

10. Біла І. М. Творчість: стратегії та тенденції мисленнєвої діяльності // Педагогічний процес: теорія і практика : Науковий журнал – Вип. 3(54). – Київ ТОВ “Видавниче підприємство “ЕДЕЛЬВЕЙС”, 2016. – С. 41-47.
11. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І.М. Біла. – Київ., Фенікс, 2014. – 200 с.
12. Біла І. М. Досвід становлення талантів у Японській державі: Серія «ПРОСвіт» / І. М. Біла // – К : Інститут обдарованої дитини, 2011. – 36 с.
13. Біла І. М. Здібності: дефініції та характеристики / І. М. Біла // Актуальні проблеми психології обдарованості та творчості: новітні розробки українських вчених : матеріали Міжнародної наукової конференції, Київ, 12 червня 2014 р. – С. 13-20.

14. Біла І. М. Психологічна характеристика творчої діяльності в сучасних умовах. Проблеми сучасної психології: Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету ім.Огієнка, Ін-ту психології ім.Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. – Вип.6. – Кам'янець-Подільський: Аксіома. – 2009. – С.64-75.

15. Біла І. М. Самоздійснення та самоактуалізація особистості / І. М. Біла // Практична психологія і соціальна робота. – 2014. – № 3. – С.29-32.

16. Богоявленская Д. Б. Психологія творчих здібностей / Д.Б.Богоявленская: Академія, 2002. – 337 с.

17. Елізабет Гілберт Велика магія – творче життя без страху. - «Видавництва Старого Лева». – 2017. – 254 с.

18. Ільїн Е. П. Психологія творчості, креативності, обдарованості / Є.П.Ільїн: 2009. – 448 с.

19. Ільїна Н.М. Психологія творчості та обдарованості / Н.М.Ільїна. – К.: Видавництво: Університетська книга, 2019. – 227 с.

20. Моляко В.О. Психологічна теорія творчості / В. О. Моляко // Обдарована дитина, 2004. – № 6. – С. 2-9.

Інформаційні ресурси в мережі інтернет:

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309053.pdf>

2. Конспект лекцій з дисципліни «Психологія творчості» Режим доступу: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/5002/1/Psykholohiya%20tvorchosti%203_PO%20LK.pdf

3. Психологія творчості (навчальний посібник) Режим доступу: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/1851/1/психологія%20творчості.pdf>

4. Психологія творчості для початківців. Режим доступу: <http://surl.li/ygxfqk>

5. Остін Клеон Кради як митець. Режим доступу: <http://surl.li/xybjhq>

6. Туриніна О.Л. Психологія творчості. Режим доступу: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/p08_52.pdf

7. Чому школи вбивають творчість. Режим доступу: <http://surl.li/flmkaq>

8. Creative Spark Big Idea Challenge 2022 Award Ceremony. Режим доступу: <http://surl.li/fffecx>

